

dünyaya karşı tavır; tasavvuf ve dünyevileşme

Prof. Dr., İBRAHİM SARMIŞ

İslam, Dünya Hayatını Yermez:

Gerek Kur'an-ı Kerim'in, gerekse onun öğretileriyle hareket eden Hz. Peygamber'in söyleminde ve eyleminde hiçbir şekilde dünya hayatı kötülenmemiş ve insanlar bu hayattan nefret ettirilmemiştir. Sadece dünya hayatının geçici ve oyaltıcı, ahiret hayatının ise daha önemli ve kalıcı olduğu belirtilmiş, ancak her ikisinde başarılı olmak için vahyin ışığında çok çalışmak gerektiği vurgulanmıştır. Bu çalışmanın içine din, toplum, sanayi, teknoloji, tıp ve tarım gibi Müslümanın üstün olmasını sağlayan her türlü pozitif çalışma dahildir. Kur'an-ı Kerim bunu açıkça birçok kez belirttiği gibi, Hz. Peygamber de söz ve eylemleriyle bunu öğretmiştir. Ama ne yazık ki İslam'ın bu bütüncül ve dengeli anlayışı ortadan kalkmış ve onun yerine insanın onurlu ve huzurlu yaşaması için gerekli olan ilimler din ilimleri dünya ilimleri şeklinde simetrik tasnif edilerek din ilimlerini öğrenmek her Müslüman üzerine farzı ayın olarak görülürken, dünya ilimlerini öğrenmenin farzı kifaye olduğu söylenmiş, haliyle bu da dünya ilimleri dedikleri

pozitif bilimlerin ihmal edilmesi ve Müslümanların gün gelip düşmanları karşısında zillete düşmesiyle sonuçlanmıştır.

İslam anlayışında “*Dünya hayatı da, ahiret hayatı da Allah’ındır*” (53/Necm, 25). Bu anlayışta dünya hayatı ile ahiret hayatı birbirinin devamıdır. Biri, hazırlık ve yatırım yapma dönemi, diğeri de bunun karşılığını görme dönemidir. İslam anlayışında ikisi arasında çatışma yoktur.¹

İki hayat arasında çatışma, müşrik Araplar gibi onlardan yalnız birine inanıp yalnız birini hesaba katarak yaşayan, üstünlüğü ve mutluluğu yalnız orada arayan veya ikisini karşıt yahut bağımsız gören inanç, anlayış ve ideolojilerin tutumlarından çıkmaktadır. Bu tür inanç ve ideolojiler kişilerin kendisi ile yaratıcısı, inancı ile hayatı, dünyası ile ahireti

Bir gerçektir ki zenginleşen kişilerin zenginliklerini korurken veya geliştirirken İslam dairesinde kalarak kendilerine yüklenen infak görevlerini ve malı Allah yolunda kullanma sorumluluğunu gereği gibi yerine getirmeleri zenginlikleri oranında zorlaşır.

arasında çatışmaya yol açtıkları için insanlar ikisinden birini, yani ya dünya hayatını seçen sükelere anlayışı yahut dünya hayatını dışlayan ruhçu mistik anlayışı tercih etmek durumunda kalırlar. Bunlar ya “*Rabbimiz! Bize dünyada ver.*” diyen insanlar vardır, böylelerine ahirette hiçbir pay yoktur.” (2/Bakara, 200) diyen seküler kişiler olurlar veya “*Dünya lanetlenmiştir ve Allah için olanlar dışında içindeki her şey lanetlidir.*” (Tirmizi, İbn Mace, Tabarani/Evsat, Ebu Nuaym/Hilye) diyen ve dünyayı dışlayan mistik kişiler olurlar.

Oysa İslam, “*Rabbimiz! Bize hem dünyada hem ahirette güzel olanı ver, bizi ateşin azabından koru*” (2/Bakara, 201) demeyi öğretir ve “*Bu dünyada iyi davrananlara iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha iyidir.*” (16/Nahl, 30) diye öğretir.

Ama Kur’an’ın dengeli anlatımında olduğu gibi dünya ve ahiret hayatında üstün olmanın yolunun çok çalışmaktan geçtiği anlatılacağı yerde, ne yazık ki birinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplu-

mu kuşatmaya başlayan *Budist, Şamanist, Manihest, Zerdüştilik, Yahudilik, Hıristiyanlık, Zındıklık, Yunan Felsefesi ve bunların toplumda yaydıkları gnostisizm, enkernasyon/hulul, reenarnasyon, tecsim, teşbih, Docetizm³, ilhad, ibahilik, Mehdilik ve Mesihçilik⁴ gibi çevre kültürlerinin ürünü olan tasavvufun bu dengeli bakışı altüst ettiğini görüyoruz. Bunun ayrıntılarına girmeden sadece en meşhur temsilcilerinden biri olan Gazali’nin neredeyse her Müslüman evde bulunan ve bin yıldır İslam düşüncesi ve kültürünü yönlendiren İhyau Ulumiddin ve Kimya-ı Saadet kitaplarında “*Dünyanın Kötülenmesi*” başlığı altında yazdıklarına bakmak yeterlidir. Gazali, İhya kitabında şöyle der:*

“Veli kullarına dünyanın tehlike ve afetlerini tanıttı bildiren Allah’a hamd olsun. O Allah ki dünyanın ayıp ve çirkinliklerini dostlarına, onun delil ve alametlerine baksınlar, sevaplarını günahlarıyla karşılaştırıp tartsınlar diye belirtmiştir. Onlar, dünyanın kötülüklerinin iyiliklerinden çok olduğunu, onun güneşinin batmaktan kurtulamayacağını anladılar. Fakat o, güzelliğiyle halkın kalbini hoplatıp çeken bir kadın gibidir. Onun çirkinliklerinin nice sıraları vardır ki ona varmak isteyenleri yolun ortasında helak etmekte, peşinden koşanların elinden kaçmaktadır. Visalini/elde etmeyi bahşetmekte pek cimri davranmaktadır. Onlara yöneldiği zaman şerrinden ve vebalinden emin olunmamaktadır. Bir saat iyilik yaparsa, arkasından bir senelik kötülük yapmaktadır. Bir defacık kötülük yaparsa, onu bir sene uzatmaktadır. Bu bakımdan yönelirken, felaketleri helak ile beraber gezmektedir. Dünya aşıklarının ticaretleri zarardan ibarettir. Onun afetleri, istekçilerinin göğüslerine ardı kesilmeyen oklar gibi peşpeşe saplanmaktadır. Bu bakımdan ona aldanan herkesin akibeti zillet, sonu hasrettir. Hizmetçisinin elinden çıkar, kendisine iltifat etmeyerek yüz çevirenin arkasından gider. Berraklığı bulanıklıklarının kirinden uzak değildir.

Sevgisi onu kucaklayanlardan ayrılmakta, selametin arkasından hastalık gelmekte, gençliği ihtiyarlığa sevk etmekte, nimetleri hasret ve pişmanlıktan başka bir meyve vermemektedir. O hilekar, kandırıcı ve uğursuzdur. Durmadan müşterilerine süslü püslü görünür ki onlar kendisine kalben bağlanıp dost olsunlar. O zaman onlara iri iri azı dişlerini gösterip düşmanlık eder.(...)

Dünya hem Allah'ın hem de dostlarının düşmanıdır. Dünyanın Allah'a olan düşmanlığına gelince; dünya Allah'ın kullarının yolunu kesmekte (onları aldatmaktadır) ve bunun içindir ki *Yüce Allah onu yarattığından beri ona bir defacık olsun şefkat nazarıyla bakmamıştır.*

Dünyanın Allah'ın dostlarına olan düşmanlığına gelince; dünya onlara çeşitli süsleriyle görünmüş, çiçekleri ve yeşillikleriyle onları kandırmıştır. Öyle ki onlar dünyayı terketmek için dünyanın en acı şerbetini içmeye mecbur olmuşlardır.

Dünyanın Allah'ın düşmanlarına düşman olmasına gelince; dünya hileleriyle onları kandırılmış, ağlarına düşürmüş, öyle ki onlar dünyaya bel bağlamışlar, ona itimat etmişler ve onların dünyaya en muhtaç olduğu bir anda dünya onları mahrum etmiştir. Onlar dünyadan öyle bir hasret meyvesi koparmışlar ki onu yemekle ciğerleri paramparça olmuştur. Sonra dünya onlara ebedî saadeti haram etmiştir. Onlar dünyanın elden gitmesine daima hasret çekmekte, onun hilelerinden feryat etmekte ve kimse de yardımlarına gelmemektedir. Aksine onlara "cehennemde ümitsiz kalınız, bizimle konuşmayınız" denilir. *"Bunlar ahireti dünya hayatına satmış kimselelerdir. Onun için bunlardan azap hafifletilmez ve kendilerine yardım da edilmez" (2/Bakara 86).*

Dünyanın bela ve kötülükleri büyüdüğünde muhakkak ki dünyanın hakikatini, dünyanın ne olduğunu ve dünyanın düşmanlığıyla beraber yaratılışındaki hikmetini, aldatmaların ve şerhlerin hangi kapıdan geldiğini anlamak lazımdır."⁵

Gazalî, neredeyse Allah'ın (hâşâ) dünyayı yarattığına pişman olduğunu söylemeye⁶ getirecek kadar dünyayı kötülemede, onu erkekleri baştan çıkarıcı ve kötü yollara düşüren fahişe bir kadın gibi tasvir etmektedir. Ondan sonra da bu anlatımına dinsel nitelik vermek için dünyanın kötülenmesiyle ilgili hadis dediği ve tercümeyle beraber 11 sayfa tutan rivayetler nakletmektedir. Dünyanın ne kadar çirkin ve baş belası bir kötülük olduğunu anlatmak için naklettiği sözde hadislerden de bazılarını verelim.

"Ebediyet yurduna/ahirete inandığı halde aldatıcı yurt (dünya) için çalışan kişiye hayret ediyorum" (İbn Ebi Dünya, Beyhaki).

"Dünya sevgisi her yanlışın başı ve temelidir" (Beyhaki).

"Dünyasını seven ahiretine zarar verir, ahiretini seven dünyasına zarar verir. Onun için siz kalıcı olanı geçici olana tercih ediniz." (Ahmed, Bezzar, Taberani, İbn Hibban, Hâkim)

"Dünya lanetlenmiştir ve Allah için olanlar dışında içindeki her şey lanetlidir" (Tirmizi, İbn Mace). "Dünya, müminin zindanı, kafirin cennetidir" (Muslim)

"(Rasulullah) Ey Ashabım, gelin dünyaya bakın. Bu esnada çöplükten çürümüş bir paçavrayı ve çürümüş bir kemiği eline aldı ve şöyle dedi: İşte dünya budur!" (Tirmizi, İbn Mace)

"Allah, dünyadan daha çok nefret ettiği bir şey yaratmış değildir. Yarattığından beri ona bakmış değildir." (Beyhaki)

"Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet eder: Ey Ebu Hureyre! Sana dünyanın tamamını, içindekilerle beraber göstereyim mi? Ben, evet, dedim. Bunun üzerine elimden tuttu ve Medine'nin derelerinden birine götürdü. Baktım ki bir çöplük. O çöplükte insanların kafatasları, pislikleri, paçavra ve kemikleri vardı. Sonra bana şöyle dedi:

Dünyanın Allah'ın düşmanlarına düşman olmasına gelince; dünya hileleriyle onları kandırılmış, ağlarına düşürmüş, öyle ki onlar dünyaya bel bağlamışlar, ona itimat etmişler ve onların dünyaya en muhtaç olduğu bir anda dünya onları mahrum etmiştir.

Ey Ebu Hureyre! Bu başlar sizin harîs olduğunuz gibi dünyaya karşı düşkün idiler. Sizin umduğunuz gibi umarlardı. Sonra onlar bugün derisiz kemik kalmışlar, sonra toprak olmaya yüz tutmuşlar. Şu pislikler yemeklerinin çeşitleriydi. Kazandıkları yerlerden kazanmışlar, sonra karınlarına atmışlar. İşte öyle bir duruma gelmişler ki insan onlardan korunup kaçıyor. Şu çürümüş paçavralar onların süsleri ve elbiseleriydi. Artık rüzgar onları uçurmaktadır. Şu kemikler sırtında dünyayı dolaştıkları bineklerinin kemikleridir. Artık dünya için ağlayan ağlasın!

Ebu Hureyre der ki: Biz ağlamamız şiddetleninceye kadar ağlamaya devam ettik." (Iraki aslına rasla-

madığını söylüyorsa da Kûtu'l-Kulub'un müellifi Ebu Talib el-Mekki mürsel olarak Hasan Basri'den rivayet eder).

"Allah yarattığı günden beri dünya gök ile yer arasında durmaktadır ve ona bakmamıştır. Kıyamet günü "Ey Rabbim, bugün beni dostlarına yakınlaştır" der. Allah ona "Sus ey değersiz, dünyada ben seni onlar için tasvip etmedim, bugün mü seni onlar için tasvip edeceğim?" der."

"Kıyamet günü amelleri dağlar kadar büyük olan kavimler getirilip cehenneme atılacaklardır. Ashap, onlar namaz kılar mıydı ey Allahın Rasulü? diye sordular.

Küfür, elindeki imkanlarla yeryüzüne hakim olarak saltanatını sürerken, senin maddî imkanlardan yararlanarak yeryüzüne hakim olmaktan yüz çevirmen, bilki zina ve faizden daha büyük bir günahdır!

Evet, onlar namaz kılar, oruç tutar ve gecenin bir kısmında ibadet ederlerdi. Ancak onlara dünyada herhangi bir fırsat görüldüğü zaman düşünmeden üzerine atlayıp üşüşürlerdi" (Ebu Nuaym, Deylemi).

"Yemin ederim, benden sonra dünya size gelecek ve ateşin odunu yediği gibi imanınızı yiyecektir".

"Sizin için en çok korktuğum, Allah'ın size yerden bitirdiği bereketlerdir". Bunun üzerine Hz.Peygamber'e şöyle soruldu: Yerin bereketleri ne imiş?. Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: Dünyanın aldatıcı revnaklığı/çekiciliği" (Buhari, Muslim).

"Sakin kalplerinizi dünyayı anmakla meşgul etmeyin" (Beyhaki)

"Dünya tatlı ve yemyeşildir. Allah sizi orada halife yapacak ve nasıl amel edeceğinize bakacaktır. Dünya İsrailoğulları için yayılıp döşendiğinde elbise, koku, kadın ve süsler içinde yollarını şaşırdılar".

"Dünyadan sakının, çünkü dünya Harut ve Marut'tan daha büyüleyicidir" (İbn Ebi Dünya, Beyhaki).

"Hz.Peygamber birgün ashabının yanına çıktı ve şöyle buyurdu: İçinizde körlüğünü Allah'ın gidermesini ve basiret sahibi olmasını isteyen var mı? İyi bilin ki dünyaya talip olan ve ona uzun emelle bağlanan bir kimsenin emeli nisbetinde kalbinin basiretini Allah kör etmiştir. Dünyaya iltifat etmeyen ve dünyadaki emeli kısa olan bir kimseye de Allah öğrenmeksizin ilim, hidayet istemeksizin de hidayet ihsan etmiştir. İyi bilin ki sizden sonra bir kavim gelecektir. Mülk onların eline ancak öldürmek ve zorla almak suretiyle geçecektir. Zenginlik ancak gurur ve cimrilikle geçecektir. Muhabbet ancak nefsin hevasına tabi olmakla geçecektir.

Dikkat edin, sizden bir kimse o zamana yetişir de fakirliğe karşı sabrederse, zengin olmaya kudreti olduğu halde fakirliğe razı olursa, sevgiye muktedir olduğu halde halkın buğzuna, kin ve nefretine sabrederse, izzete gücü yettiği halde zillete katlanıp sabrederse ve böyle yapmakla da sadece Allah'ın cemalini isterse, böyle bir kimseye Allah Teala elli siddik kişinin sevabını ihsan eder" (İbnu Ebi'd-Dünya, Beyhaki)"

Gazali, bazılarını verdiğimiz rivayetleri ve İsrailiyat olan birtakım sözleri aktardıktan sonra gûya ashabın ve alimlerin söylediklerinden de alıntılar yaparak ve önceki insanların sözlerinden örnekler verecek tercümesi tam 42 sayfa tutan anlatımlarla dünyanın kötülüğünü, zararlarını ve ondan kurtulmanın yollarını anlatmaya çalışır.

Gazali, İhya'nın özeti sayılan ve Osmanlı'nın geç döneminde çevrilen, halkın demirbaş kitaplarından diyebileceğimiz Kimya-ı Saadet kitabında da dünyanın kötülüğünden, malı sevmenin zarar ve afetlerinden genişçe söz ederek müminlerin dünyaya ve malına karşı takınmaları gereken tavrı şöyle anlatır:

"Dünya üç derecedir. Zaruret miktarı yiyecek, giyecek ve meskendir. Bu miktardan fazlası ihtiyaçtır. İhtiyaçtan fazlası ise süstür. Süsün sınırı yoktur. Birinci derece/zaruret miktarı ile yetinip kanaat eden, her çeşit günahlardan kurtulmuş olur. Üçüncü dereceyi seçenler, helak uçurumuna yuvarlanıp kızgın cehenneme düşer olmuşlardır. İkinci dereceyi seçenler ise, tehlikeden kurtulmamışlardır. Zira ihtiyacın iki yönü vardır: Biri zarurete, diğeri ise lükse yakındır. Bu iki yönün birbirinden farkı, şüphe ve zandan uzak değildir. Zira o, içtihadı, dikkat ve düşünmeye bağlıdır. Zaman olur ki ihtiyaç miktarın-

dan fazlasına gerek yok iken, olduğu sanılır, onun teminine çalışılır, hesap ve azaba düşülür. Bunun için büyük zatlar ve ihtiyatlı olanlar zaruret miktarını seçmişlerdir.

Bu hususta insanların önderi ve rehberi Veysel Karani'dir. O, dünya işlerini kendine o kadar dar tutmuştu ki insanlar onu deli sanırlardı. (Onun için mi Anadolu'nun pek çok yerinde paspal, üstü başı yırtık ve kirli ne kadar meczup varsa veli kabul edilir? İS) Bir iki yıl geçerdii de onu göremezlerdi. Sabah namazı vaktinde gider, yatsı namazından sonra gelirdi. Onun gıdası bir tane hurma idi. Bir taneden fazla eline geçerse, zaruret miktarınca kor, gerisini sadaka olarak verirdi. Elbisesi, yollardan ve mezbeliklerden topladığı eskilerdi. Bunları yıkar, temizler, kendine elbise yapardı. Bir yerden geçerken çocuklar onu alaya alıp taşlarırdı. O da "Küçük taşlar atın ki beni yaralayıp abdest ve namazdan alıkoymasın." derdi."⁸

Bu asılsız rivayetleri ve deli saçmalıklarından farksız anlatımları Kur'an'dan habersiz ve onun bakış açısından nasipsiz -ne yazık ki halkın büyük çoğunluğu böyledir- bir insanın okuduğunu ve benimsediğini göz önüne getirdiğimizde acaba o insan nasıl bir dünya/hayat anlayışına sahip olur dersiniz? Bunların İslam'ın öğretileri olduğuna inanan bir müminin bir hırka bir lokma anlayışı dışında, dünyada üstün/izzetle yaşamının ve ahireti kazanmanın çok çalışmaktan geçtiğini bilmesi mümkün müdür? İşte yüzyıllardır Müslüman halkların din anlayışını oluşturan en yaygın ve etkin unsur olarak tasavvuf kültürü İslam'ın imajını ve özellikle konumuz olan dünya hayatı konusunda Kur'an'ın söylediğini bu şekilde olumsuzlaştırmakta ve çirkinleştirmektedir. Yüzyıllardır İslam anlayışının ve toplum yapısının içten içe çürüyüp bozulmasının ve sonunda emperyalizm rüzgarı karşısında yıkılıp yerlerde sürünmesinin ve her faizli kredi verdiğinde, her silah sattığında, her bir projeye destek verdiğinde, her işbirliği yaptığında değerlerini, kurallarını ve isteklerini dayatan emperyalistlere muhtaç olarak yaşar hale gelmesinin altında yatan ana sebep budur. Tasavvuf kültürünün İslam anlayışını nasıl bozduğunu, Türklerin Müslümanlığını değerlendiren İlhami Güler şöyle anlatır:

"Türk Halk İslamı, Fuat Köprülü'nün ortaya koyduğu gibi, Yesevilik, Haydarilik, Kalenderilik, Bek-

taşilik, Halvetilik, Bayramilik, Nakşilik, Kadirilik, Mevlevilik vs. gibi Sünnî veya gayri-Sünnî (heterodoks) tarikatlar tarafından oluşturulmuştur. Türklerin kadim Şamanizm inançlarıyla kolay uyuşan bu cezbeci dindarlık teolog ve fakihlerin mezhepleri yerine, Ahmed Yesevi, Ahmed Eflaki, Şah-ı Nakşibendi, Abdulkadir Geylani, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Yunus Emre, Mevlana vs. gibi din ulularının (velilerin) peşinden gitmiştir. Tekkelerde, zaviyelerde, dergahlarda toplanıp dinsel coşkusunu ilahilerle, deyişlerle, nefeslerle... dile getirmiştir. Şeyhlerin, dervişlerin emrinde onlara kesin itaat ederek dinî hayatını yaşamıştır. Bundan dolayı Batılı bir tarihçi Osmanlı için "Derviş Devlet" nitelemesini kullanır. Tevhidin ve Tanrı'nın soyutluğunu,

Evet, tasavvuf Türk halkını eğitmiştir, terbiye etmiştir, ona adap ve erkan öğretmiştir ve aynı zamanda onu siyasal iktidarlara teslim olacak, boyun eğecek uysal koyun sürüsü haline getirmiştir.

uzaklığını, zorluğunu "evliya" kültüyle; Kabe'yi ise bu velilerin "Türbe"leriyle ikame etmiştir. Peygamber'in uzaklığını da 'şeyh' ve 'eren'lerle aşmaya çalışmıştır. Tarikat şeriatın, gelenek sünnetin, mevlid ise tilavetin yerini almıştır. Şeriattan ziyade tarikatın buyruklarına boyun eğilmiştir. Prof. Dr. Yılmaz Öztuna'nın dediği gibi (17.12.2007 Türkiye Gazetesi), Yunan'ın felsefesi, Arab'ın kalamı (aslında şeriatı) varsa, Türk'ün de tasavvufu ve tarikatı olmuştur. Müridin şeyhin karşısındaki pozisyonunun ölünün gassal elindeki pozisyonuyla aynı olması gerektiği fikri, Türk halkının pasif, apolitik yumuşak başlılığını, itaatkarlığını, boyun eğmeye hazır halet-i ruhiyesini epeyce izah eder.

Evet, tasavvuf Türk halkını eğitmiştir, terbiye etmiştir, ona adap ve erkan öğretmiştir ve aynı zamanda onu siyasal iktidarlara teslim olacak, boyun eğecek uysal koyun sürüsü haline getirmiştir. Bu dinsellikte düşünce ve tartışma (teoloji, ilim, medrese, fıkah, felsefe vs.) yoktur.; duygu ve coşku vardır: 'Şeyhim Abdulkadir Geylani'dir hu!' Şeriat, göçebe ve köylünün işi değildir, o şeriatla (meşakkatle) karşılaştığında onun pratik boyutunu İslam'ın "beş" şartına

indirgeyerek; teorisini (teolojisini) de imanın "altı" şartına (amentü) indirgeyerek benimsemiştir. Böylece 'yükte hafif, pahada ağır' ve kolay bir yol tutulmuştur: 'Gelin işin kolayın turalım, bu dünya kimseye kalmaz'(Yunus Emre)⁹

Gazali'nin bu anlayışının İslam olmadığını ve Kur'anın hayata bu şekilde bakmadığını örneğin yine İlhami Güler şöyle anlatır:

"Gazali, dünyayı bizatihi kötülecek için Kur'an ayetlerini belirtmemesinin gerekçesi olarak Kur'an'ın genel olarak dünyayı dışladığını söylemişti. Oysa, Kur'anın "dünya hayatı" kavramsallaştırması ile Gazali'nin "dünya" kavramsallaştırması birbiriyle örtüşmemektedir. *Kur'anın eleştirdiği "dünya hayatı" kavramı, müşrik Arapların ahiret hayatına inanmaksızın yaşadıkları hayatlarıdır. Bu gerçek şu ayetlerde açıkça zikredilmiştir: (6/29, 10/7, 23/33, 37, 16/38, 30/7, 45/24, 53/24). Örneğin Enam/29. ayetinde müşriklerin "Hayat, ancak bu dünya hayatından ibarettir, biz diriltilmeyeceğiz" diyen görüşü iktibas edilmiştir. Yine 2/86,200, 3/145, 4/74, 11/15, 13/26, 14/3, 16/107, 42/20, 53/24, 67/5, 87/16 ayetlerinde de müşriklerin dünya görüşü ve yaşam tarzı itibarıyla dünya hayatının ahiret karşılığı satın alınması ve dünya hayatını tercih etme, onunla yetinme olarak sunulmuştur.*

Karun'un sahip olduğu maldan daha çoğuna sahip ol, Süleyman'ın ulaştığı saltanattan daha genişine hakim ol ve bunları elinde bulundur ki hakkın bir desteğe ihtiyacı olduğu zaman bunlarla onu destekleyesin, ölüm geldiğinde, fedakârlık anında ondan Allah için bırakasın!

Oysa müminlere hitap eden şu ayetlerde dünya ve ahiret dengesinden sözedilmektedir: 7/156, 2/201, 3/148, 152, 4/134, 16/30, 28/77, 10/64. Örneğin, Araf suresinin 156. ayetinde müminlerin ağzından "Ey Rabbimiz! Dünyada da, ahrette de bizim için iyilik ver, çünkü biz sana yöneldik" denilmektedir. Dünyadaki iyilik, dünya nimetleri ve bunlarla elde edilen zevk ve mutluluktur.

O halde müşriklere atfedilen "dünya hayatı"nın "satın alınması" veya tercih edilmesi fikri, ahirete

inanmaksızın dünya hayatının ahlakî kuralları (hududullah) göz önünde bulundurulmadan, başıboş adeta bir hayvan gibi yaşanmasıdır. Dünya hayatına karşı fikren, zihnen ve ahlaken bir bakış açıdır, bir mesafe bilincidir ve bir niyetlilik. Buna karşı müminlerin bakış açısını yansıtan ahiretin dünya karşılığı satın alınması veya ahiretin tercih edilmesi ise, ayrı bir bakış açısı, zihni, fikri bir tercih, ayrı bir mesafe bilinci ve ayrı bir niyetlilik. Örneğin, ahiretin tercih edilmesi veya satın alınması, Allah yolunda savaşmaktır. (4/79, 9/38-39).

Kur'an, dünya nimetlerinin geçiciliğinden (3/14, 4/77, 94, 8/67, 9/38, 10/23, 24, 70, 13/26, 18/45, 28/60, 40/39, 43/38), dünya hayatının ahiret karşısında mukayese edildiğinde bir "oyun, eğlence" (6/32, 29/64, 47/36) mesabesinde olduğundan ve zevkleriyle-çekiciliğiyle aldatıcılığından (6/130, 7/51, 29/64, 31/33, 35/5, 45/35, 57/20) bahseder. Ancak müminlerin dünyaya karşı dikkatli olmaya çağrılmaları, onların dünya hayatından uzaklaşmaya veya nimetlerinden, zevklerden ilgilerini kesmeleri gerektiği anlamına gelmez. Sadece ona karşı dikkatli olmayı ima eder."¹⁰

Dünya Hayatında Onurlu Yaşamak ve Ahireti Kazanmak İçin Çalışmak Dünyaperestlik Değildir:

Dünya hayatında onurlu yaşamak ve ahireti kazanmak için çalışmanın ilke olarak dünyaperestlikle ilgisinin bulunmadığını Muhammed Gazali şöyle anlatır:

"Dünyaya tapmanın öncekileri ve sonrakileri nasıl helak ettiğini ben de biliyorum, başkaları da biliyor. Yine biliyoruz ki gaflete düşüren her türlü suçun arkasında bu tür bir tapınma vardır. Bu suçları halktan önce entelektüel zümre, uyan kişilerden önce önderler, ahmaklardan evvel zekiler işliyor. Fakat bu müzmin hastalığın doğru tedavisi, dünyaya hakim olmakla ve onun basitliklerini küçümsemekle olur.

Karun'un sahip olduğu maldan daha çoğuna sahip ol, Süleyman'ın ulaştığı saltanattan daha genişine hakim ol ve bunları elinde bulundur ki hakkın bir desteğe ihtiyacı olduğu zaman bunlarla onu destekleyesin, ölüm geldiğinde, fedakârlık anında ondan Allah için bırakasın!

Fakirliğin cennete götüren bir yol olduğunu sanarak fakir bir şekilde yaşamak, delilikten başka bir şey değildir!

Küfür, elindeki imkanlarla yeryüzüne hakim olarak saltanatını sürerken, senin maddî imkanlardan yararlanarak yeryüzüne hakim olmaktan yüz çevirmen, bilki zina ve faizden daha büyük bir günahıdır!”¹¹

“Hikmet içerikli *“Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Ama kalıcı olan yararlı işler, sevab olarak da, beklenti olarak da, Rabbinin katında daha iyidir”* (18/Kehf, 46) ayetinin tasvir ettiği yüceliği görebiliyor musunuz? Emeliğini ve kanını süs uğruna harcadığın zaman, ruhunu ve kalbini de öz uğruna harcaman gerekir. Süsü de özün hizmetine sokman gerekir. Dolayısıyla bütün hayatını, malını ve oğullarını, hayatın özü olan kalıcı iyilikler amacına yöneltmelisin. Çünkü Rabbinin katında ödül bakımından bu daha iyi, umut bağlamak bakımından daha hayırlıdır.

Acaba Müslümanlar neden bu sağlam mantığa ve açık rasyonelliğe dayanan düşünceyi bir yana bırakarak inanç sistemlerinin özülüyle bağdaşmayan inanışlara saptılar?”¹².

Fakirliğin Riski Olduğu Kadar Zenginliğin de Riski Vardır:

Şüphe yok ki izzetle yaşayabilmek için maddî imkana da sahip olmak gerekir. Maddî imkana sahip olmak için çalışıp para kazanmak gerekir. Kazanılanı korumak ve geliştirmek için de yatırım yapmak gerekir. Yatırımı korumak ve geliştirmek için üretmek, ürettiğini satmak ve çoğaltmak gerekir. Bu sürecin kesintiye uğramaması için de sürekli çalışmak ve zenginliği korumak gerekir. Ancak bu sürecin ve sonunda elde edilen zenginliğin riski de vardır. Çünkü zenginlik, bıçağın sırtı gibidir. İslam’ın yüklediği sorumluluk ile zenginlik girdabı arasında dengeyi koruyarak yaşayabilmek oldukça zordur. Orası, zenginleşmek için çabalayan veya zenginliğini koruyarak büyümeye çalışan Müslümanların ayaklarının kaydığı yahut savruldukları yerdir.

Bir gerçektir ki zenginleşen kişilerin zenginliklerini korurken veya geliştirirken İslam dairesinde kalarak kendilerine yüklenen infak görevlerini ve malı Allah yolunda kullanma sorumluluğunu gereği gibi yerine getirmeleri zenginlikleri oranında zorlaşır. Bu süreç içinde mal ve zenginlik arttıkça, sahiplerinin iradesi ve inancı üzerindeki ağırlığı ve baskısı da artar. Bu süreçte kişiler daha çok zenginleşmek için daha fazla emek sarfederek zaman ayırırken, İslam bilincini geliştirmek ve sürdürmek için

Kur’an’ı ve Peygamber’i okuma, anlama ve yaşama mesailerini ise ters orantılı olarak azaldıkça azalır veya bitme noktasına gelir. Çünkü malı koruma ve çoğaltma hırsı, İslam’ın gereklerini yerine getirme zamanından ve mesaisinden çalmaya devam eder ve sahiplerini bir bakıma esir alır veya kölesi gibi çalıştırır. Zengin olup eğitim öğretimden muhtaçlara iş ve aş sağlamaya, hayır hizmetlerde bulunmaya, sosyal ve siyasal alanda Müslümanları güçlendir-

Allah yolunda daha çok hizmet etmek düşüncesiyle yola çıkarak çalışıp zengin olan veya zenginliğini artırmaya çalışan nice kişilerin bu girdaba kapıldıktan sonra soluğu burjuva sınıfı yahut abdestli/abdestsiz kapitalistler arasında aldığını hepimiz biliriz.

meye kadar, Allah yolunda daha çok hizmet etmek düşüncesiyle yola çıkarak çalışıp zengin olan veya zenginliğini artırmaya çalışan nice kişilerin bu girdaba kapıldıktan sonra soluğu burjuva sınıfı yahut abdestli/abdestsiz kapitalistler arasında aldığını hepimiz biliriz. Dünya hayatında üstün olmak ve ahireti kazanmak için çok çalışmak gerektiğini söylerken, ayakların kaydığı bu kaygan zeminde dik durmanın önemini gözden uzak tutmamak gerekir.

Bu sebepten İmam Gazali’nin ve benzerlerinin dünyaya hayatını kötüleyerek Müslümanı koruma yanlışlığına düşmemek için zenginleşme çabalarına paralel olarak anlamak için Kur’an’ı ve tanımak için peygamberleri okuyup imanı da devamlı beslemek, güçlendirmek, sorumluluk bilincini geliştirmek ve paylaşmak lazımdır. Bunun için diğer kesimler gibi zenginler de gerekli zamanı ve zemini ayarlamaları gerekir. Aksi halde kaş yapacağız derken göz çıkarma, yani dünyada üstün olmaya çalışırken Gazali’nin çarpık felsefesine haklılık kazandıracak burjuva ve abdestli/abdestsiz kapitalistlerden olmamak ve hem hayatta Müslümanlığı yitirmemek hem ahirette cenneti kaybetmemek elde değildir. Bu süreçte ayakların kayması tehlikesi her zaman kapıda beklemektedir.¹³

Evet, mal sevgisi insanın kanına işlemiştir ve kadınlara, oğullara, kantar kantar altına ve gümüşe, ni-

şanlı atlara ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir (3/Âli İmran, 14), ama Allah ayetlerin sonunda “*Gidilecek güzel yerin onun yanında olduğunu, sevap olarak ve beklenti olarak yararlı/salih amellerin daha yararlı olduğunu*” belirttiği gibi, “*Bundan daha iyisini size haber vereyim mi? Allah’a karşı gelmekten sakınanlara, Rab’lerinin katında, içlerinde ırmaklar akan ve orada temelli kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah’ın rızası vardır. Allah kullarını hakkıyla görendir.*” (3/Âli İmran, 15) demekte ve

Gazali’nin ve benzerlerinin anlattığı şekilde dünya hayatını dışlama, gözardı etme, hayatın yönetimini Allah’a isyan eden ve kullarına zulmeden her türden zalimlere bırakma, dindarlık olsun diye tekke, havra ve manastırlarda inzivaya çekilme, bir hırka bir hurma ile yetinme ve hayatın gereklerini yerine getirmeyi ihmal etmeyi öğütleyen mistik felsefe ve inançlarla da bir ilgisi yoktur.

dünya hayatını ebedi yurt belleyip malı ve mülkü çoğaltma yarışına girenlere de “*Onlara, dünya hayatının şuna benzediğini söyle: gökten indirdiğimiz su ile yeryüzünde yetişen bitkiler birbirine karışır, sonunda rüzgarın savuracağı çerçöpe döner. Allah her şeyin üstünde bir kudrete sahip olandır.*” (18/ Kehf, 45) diyerek her iki tarafı karşılaştırmakta ve tercihin nasıl yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Dünyada Üstün Olmak ve Ahiret Hayatını Kazanmak İçin Çok Çalışmak:

Şüphesiz dünya hayatında üstün olarak yaşamak için çalışmanın ve ahiret hayatını kazanmanın dünya hayatından başkasına inanmayan materyalist felsefe ile bir ilgisi olmadığı gibi, Gazali’nin ve benzerlerinin anlattığı şekilde dünya hayatını dışlama, gözardı etme, hayatın yönetimini Allah’a isyan eden ve kullarına zulmeden her türden zalimlere bırakma, dindarlık olsun diye tekke, havra ve manastırlarda inzivaya çekilme, bir hırka bir hurma ile yetinme ve hayatın gereklerini yerine getirmeyi ihmal etmeyi öğütleyen mistik felsefe ve inançlarla da bir ilgisi yoktur.

Kur’an’ın ve Hz. Peygamber’in böyle bir anlayışının olmadığını, bunu onaylamadığını ve bu şekildeki düşüncelerin genelde tasavvuf ve özelde züht adı altında kültürel veya halk İslam’ına sızarak onu pozitiften negatife, aktiflikten pasifliğe, onurlu mücadeleden teslimiyete ve zillete dönüştüren İslam dışı inanç ve kültürlerden kaynaklandığını bilmemiz lazımdır.¹⁴ İslam’ın çalışmaya ve emeğe verdiği önemi şu basit örnek tek başına göstermeye yeterlidir:

“Medine’de kendi evinden pek de uzak olmayan bir yerde; Mescit’te kıvrılıp yatan müslümanlar vardı. Bunlar barış döneminin gevşekliği içinde işsiz güçsüz yatıyor, kendilerine verilen sadakalarla yetiniyorlardı. Halk arasında, Mescid’e kapanıp sırf ibadetle uğraşan bu kimselere yönelik garip bir saygı havası oluşmaya başlamıştı. Allah Resulü, bir gün bunlardan birinin gece namaz kılıp gündüzü oruçla geçirmesinden dolayı bitkin vaziyette kıvrılıp yatmış olduğunu gördü. Müslümanların ona duydukları hayranlığı duyunca “Bunu kim besliyor?” diye çevresindekilere sordu. Çevresindekiler, “kardeşi” deyince, Resulullah “Kardeşi ondan daha çok ibadet ediyor.” dedi. Müslümanlara sürekli çalışmalarını öğütüyor ve bir insanın kendi eliyle kazandığını yemesinin her şeyden hayırlı olduğunu söyleyerek Hz. Davud’un da emeğiyle geçindiğini belirtiyordu.”¹⁵

Kur’an’ın öğrettiği ve Rasulullah’ın uyguladığı şekilde ahiret hayatını kazanmak için dünyada çok çalışmak gerektiğini kavramış olan o insanların tapınaklarda ve zaviyelerde meskenet içinde ömür tüketmeyip yürüyerek yahut at üstünde savaşarak yarım yüzyıl içinde Yemen’den Anadolu’ya ve İspanya’dan Orta Asya’ya kadar geniş bir coğrafyayı fethederek Müslümanlaştırdığını, Pers İmparatorluğu’nu tarihe gömdüğünü ve o gün Bizans’ın başkenti olan İstanbul’u kuşattıklarını unutmamalıyım. Bugün bir yandan mistik felsefelerle, bir yandan da sekülerizmle dinî anlayış ve yaşayışları hurdaya dönmüş Müslüman halklar onların fethederek Müslümanlaştırdıkları coğrafyayı korumaktan bile aciz bulunmakta, açık veya örtülü emperyalizmin işgali altında yaşamaktadırlar.

Hem dünya hayatında üstün olmanın hem de ahiret hayatını kazanmanın yolu budur. Kur’an’ın ve Peygamber’in insanlara öğrettiği ve gösterdiği yol budur. Bu mücadele yolundan gitmeyi göze alamayan

veya dünya hayatında üstün olmak ve ahiret hayatını kazanmak için çok çalışmayı başaramayanlar yahut ahireti hesaba katmayarak dünya hayatında konfor ve rahatlarını bozmak istemeyenler, bu dünya hayatında diledikleri gibi yaşarlar. Kur'an'ın öğrettiği ve Peygamber'in gösterdiği yolu bilenler, bu gibilere imrenip aldanmaması gerekir. Çünkü bunların sahip olduğu bütün şeyler, geçici dünyalıklardır. (bkz. 3/Âli İmran, 196-198; 10/Yunus 7-9; 17/İsra, 18-19, 21; 43/Zuhruf, 33-35; 28/Kasas, 60; 20/Taha, 131-132).

Cennet Tembellerin ve Asalakların Yeri Değildir:

Elbette İslam anlayışında üstünlük, imansız ve İslamsız maddî bir üstünlük değil, vahyin şekillendirdiği ve yönlendirdiği bir üstünlüktür. Unutulmamalıdır ki cennet, tembellerin, beceriksizlerin, zilletle yaşamayı içlerine sindirenlerin, asalakların, inancına hayat hakkı tanımayan başkalarının boyunduruğu altında sefil olarak, yardımına ve sadakasına muhtaç olarak yaşamaktan utanmayanların, İslam'ın üstünlük ve onurunu, özgürlük ve bağımsızlığını, yücelik ve izzetini, yalnız Allah'a kulluğu gözardı edenlerin, iman ve İslam fukarası yaşamayı hayat tarzı edinenlerin yeri ve yurdu değildir. Cennet, Allah'tan çok başkalarından korkan, ahiret hayatını gözardı ederek kendini dünya hayatına adayan ve onun için değerlerinden vazgeçen omurgasız ve kimliksiz ikiyüzlülerin de yeri değildir. Vahyiden, ahlak ve faziletten, izzet ve onurdan, üstünlük, özgürlük ve bağımsızlıktan nasipsiz, hasmı veya düşmanı kendisine ne verirse ona kanaat getiren ve rakiplerinin sadakalarıyla asalak yaşayan, din ve imanını, İslam ve ahlakını, erdem ve değerlerini hasmının oluşturmasına, şekillendirmesine, belirlemesine, yönlendirmesine razı olanların, gönlünü ve bağrını müstekbirlere açarak onlara yandaşlık yapanların, kısaca izzeti ve onuru Allah yerine, başkalarının yanında arayanların ve bunu kader olarak belleyenlerin yeri hiç değildir.

Unutmayalım ki her iki hayatta üstünlük veya aşağılık, doğru orantılıdır. Burada üstün olanlar orada da üstün, burada aşağılık olanlar orada da aşağılık olurlar. "Bu dünyada kör olan, ahirette de kör ve daha şaşkın olur." (17/İsra, 72) Çünkü ahirette mutluluk veya bedbahtlık, cennetlik veya cehennemlik olmak, dünya hayatında savunulan değerlerden ve yaşanan hayatın şeklinden geçer. Başka bir deyişle,

her iki hayat için ödenen bedel ve harcanan emekten geçer. Dünya hayatında İslam'ın öngördüğü özgürlük, üstünlük ve yalnız Allah'a kulluk değerlerini gözardı eden, onun yerine inanç ve değerlerini, üstünlük ve onurunu, ahlak ve faziletini aşağılayanlara, onlara hayat hakkı tanımayanlara bağımlılığı, köleliği ve kulluğu tercih ederek sözde züht ehli olarak yaşayanların, böyle bir yaşamı içlerine sindirenlerin yolu cennete çıkmaz.

Evet, "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlara ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar dünya hayatının nimetleridir, oysa gidilecek yerin güzeli Allah katındadır." (3/Âli İmran, 14), "Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Ama baki kalacak yararlı işler, sevap olarak da, beklenti olarak da, Rabbinin katında daha hayırlıdır." (18/Kehf, 46), "İnsan gerçekten Rabbine karşı pek nankördür. Şüphesiz kendisi de bunların hepsine şahittir. Gerçekten mala da pek düşkündür" (100/Adiyat, 6-8), "Hayır; yetime karşı cömert davranmıyorsunuz. Yoksulu yedirmeyi teşvik etmiyorsunuz. Mirası

Unutulmamalıdır ki cennet, tembellerin, beceriksizlerin, zilletle yaşamayı içlerine sindirenlerin, asalakların, inancına hayat hakkı tanımayan başkalarının boyunduruğu altında sefil olarak, yardımına ve sadakasına muhtaç olarak yaşamaktan utanmayanların, İslam'ın üstünlük ve onurunu, özgürlük ve bağımsızlığını, yücelik ve izzetini, yalnız Allah'a kulluğu gözardı edenlerin, iman ve İslam fukarası yaşamayı hayat tarzı edinenlerin yeri ve yurdu değildir.

hak gözetmeden abur cubur yiyorsunuz. Malı pek çok seviyorsunuz" (89/Fecr, 17-20) ayetlerinin belirttiği gibi, dünya hayatında bu şeyler insana sevimli ve çekici gelir. İnsan bu tür şeylere düşkün olup elde etmek ve kazanmak için çalışır durur. Hele uzun emek ve sürekli çaba ile kazandığı maldan/paradan infak ederken neredeyse canı çıkar. Onun için "Mal canın yongasıdır." demişlerdir. Ancak unutulmamalıdır ki "Yeryüzü Allahındır, kullarından istediği/isteyen kişilere verir, akibet muttaki-

lerin/Allahın öğretilerine göre davrananlarıdır.” (7/Araf, 128).■

dipnotlar

- ¹ Bu arada “*Dünya ahiretin tarlasıdır.*” sözünün hadis olmadığını da belirtmiş olalım. Bkz. Keşfu'l-Hafa, 1/412, ed-dünya maddesi.
- ² Maniheizm, M.S.3. yüzyılda Mani tarafından İran'da kurulan ve günümüzde bağluları artık bulunmayan aydınlık-karanlık, iyilik-kötülük, şeklinde dualist anlayışa sahip dinsel bir harekettir. Maniheizm, Zerdüştilik, Budizm ve Hıristiyanlığın sentezinden oluşan ve gnostisizme dayanan bir öğretilerdir. Maniheizm, Abbasiler döneminde dini ve kültürü tehdit eden çevre kültürlerinden biri olarak, özellikle aydınlar üzerinde etkili olduğu için yönetimin boy hedeflerinden biri olmuştur. (Bkz. Ramazan Yazıcı, Anonim Din Anlayışı ve Dinsel Çoğulculuk, 108-109, Ekin Yayınları, İstanbul, 2008. Geniş bilgi için kaynaklarına bakınız).
- ³ Hıristiyanların bir kısmı Hz.İsa'nın ölümünün sanal olup gerçekte ölmediğine ve peygamberliğinin devam ettiğine inanırlar. İsa'nın kıyametten önce geleceği anlayışı da Docetizm diye anılan bu inancın uzantısı olsa gerektir.
- ⁴ Mahmut Ay, *Mutezile Ve Siyaset*, 244, Pınar Yayınları, İstanbul 2002
- ⁵ Gazali, *İhyau Ulumiddin*, 3/449-450, Çeviri, Ali Arslan, Merve Yayın-Pazarlama, İst, 1993
- ⁶ Gazali bunu açıkça söylemiyorsa da onun yolundan giden Eşrefoğlu Rumi (öl.1469) dünya için Allah'a “*Ben senden razı değilim, sen benim düşmanımsın.*” dediyecektir. (Müzekki'n-Nüfus, 33, İstanbul, 1971'den naklen İlhami Güler, *Politik Teoloji Yazıları*, 87).
- ⁷ Gazali, *İhya*, Zemmu'd-Dünya/Dünyanın Kötülenmesi, bölümü. Fakirliğin övülmesi ve zenginliğin yerilmesi ile ilgili sözde başka hadisler için ayrıca bakınız, Keşfu'l-Hafa, fa-ka-ra maddesi
- ⁸ Gazali, *Kimya-ı Saadet*, çeviri, Ali Arslan, 1976,s.461'den naklen İlhami Güler, *Politik Teoloji Yazıları*, 85-86. Gazali aynı felsefeyi *Mükaşefetu'l-Kulub* kitabında da yapmaktadır.
- ⁹ İlhami Güler, *İtikattan İmana*, 205-206,
- ¹⁰ İlhami Güler, *İtikattan İmana*, 140-141, Gazali'nin dünyayı kötüleyen anlatımlarının yanlışlığını görmek için yazarın adı geçen kitabına bakınız. 134-149.
- ¹¹ Muhammed Gazali, *es-Sunnetu'n-Nebeviyye*, 114, (Fıkıhçılara ve Hadisçilere Göre Nebevi Sünnet, 154)
- ¹² Muhammed Hüseyin Heykel, *Hiz. Muhammed'in Hayatı*, 2/468-469.
- ¹³ Fakirliğin yoldan çıkarma riski olduğu kadar zenginliğin de insanı baştan çıkarma riski söz konusudur. Genelde fakirliğin bir erdem olduğu ve zengin olmanın mutlak olarak baştan çıkardığı gibi yanlış bir anlayışı seslendirmek için örneğin Tcvbc 75. ayetin iniş sebebi bağlamında ashaptan

Salebe b. Hâtib'in sözde kıssası anlatılır. Kıssaya göre beş vakit namazı camide kılan Salebe, Rasulullahın huzuruna gelir ve fakirlikten yakılarak kendisine mal vermesi için Allah'a dua etmesini ister. Rasulullah “*Hakkını verdiğin az, hakkını veremeyeceğin çoktan iyidir.*” diyerek uyarır, ama ısrar etmesi karşısında onun için dua eder, böylece vadiyi dolduracak kadar sürüleri çoğalan Salebe, kalbini mal sevgisi doldurduğu ve gece gündüz onunla meşgul olduğu için beş vakit namazla beraber cuma ve bayram namazlarını da bıraktığı gibi malının zekatını vermeyi de reddeder, daha sonra pişmanlık duyarak zekatını vermeye çalışırsa da Hz. Peygamber, Ebu Bekir ve Ömer ondan almayı kabul etmez, nihayet Hz. Osman zamanında helak olur gider.

Oysa maldan ve zenginlikten sakındırmak ve fakirliği terviç etmek için anlatılan ve ne yazık ki kılasık birçok tefsir ve siyar kitabında yer alan Salebe olayının tamamen uydurma olduğunu görüyoruz. Bu konuda geniş bilgi için bakınız: Ahmet Nedim Serinsu, *Sa'lebe Kıssası, Esbab-ı Nüzul'e Yeni Bir Yaklaşım*, Şule Yayınları, İstanbul, 1975. Yi-ne bakınız, Bünyamin Erul, Yusuf Kardavi'nin *Sünneti Anlamada Yöntem*, çevirisinde, 139. sayfadaki a notu ile 12.dipnot.

- ¹⁴ Dünyaya karşı mesafeli duruş kültürünün kaynaklarını ve müslümanlara nelere mal oluşunu görmek için bakınız: İlhami Güler, *Politik Teoloji Yazıları*, 76-96,
- ¹⁵ Abdurrahman Şarkavi, *Özgürlük Peygamberi Hz.Muhammed*, 342, çeviri, Muharrem Tan, Alternatif, İstanbul, 2002